

[292] IT KOMOF FAN „HANS MICHEL"

Yn syn dreech proefskrift oer Hjerre Gerrits van der Veen skriuwt Anne Wadman op side 291 sub 5:

"Oangeande it forheljende proaza it folgjende. Yn de Bijekoer, sûnt jierren it jierboekje fan Waling Dykstra makket Van der Veen yn 1884 syn rentrée, û.o. mei de foardracht Hans Michel, datearre 15 Septimber 1882, anekdoate fan in Westfaler dy't as er foar de knobus moat fan in prokureur de rie kriget op alle fragen Blê to sizzen. Hy wurdt frij sprutsen mar seit ek Blê as de prokureur om jild moannet./... / Meiskien is dit in nije biwurking fan de foardracht Blê, dy't Van der Veen 23 Febrewaris 1881 foar it Nut die". En dan forfettet Wadman : "In langer en mear oarspronklik stik leveret Van der Veen. . .".

Oarspronklik is Hjerre Gerrits' stik yndie net, mar hwerom hat Wadman hjir net by sein, dat de stof op syn minst al út de fyftsjinde ieu datearret? By de oanhelle passaezje yn Wadmans wurk sil de leafhawwer fan de Frânske skriftekennisse fansels fuort tocht ha oan in let-midsieuske klucht, oan "La Farce de Maître Pierre Pathelin", in wurk dat tige folksriem west hat en dêr't sels in man as Rabelais in swiden nocht oan hie. De ynhâld is as folget: Pathelin, in advokaet, dy't net folle skrupules hat, wit de keapman Guillaume Joceaulme op 'e merk in stik lekken ôf to pûljen, dat er ûnthjit dyselde jouns ûnder in goed miel bitelje to sillen. Mar as de keapman jouns komt, dan leit Pathelin sabeare siik en dwyljend - hy sprekt yn syn koartse in griemman fan dialekten - op bêd en Guillemette, syn wiif, wit de keapman der fan to oertsjûgjen dat er in forkeardenien foar hat. De keapman giet fuort, mar dan komt Thibault Aignelet op, dy't troch syn master Joceaulme der fan biskuldige wurdt forskate fan de skiep, dy't er foar him hoede, oppluze to hawwen. Pathelin, dy't him fordigenje sil, riedt him oan om by it proses op alle fragen: Bee to anderjen. Dat docht er en sa wurdt er net foroardiele: hy kin ommers net foar fol oansjoen wurde. Mar as de advokaet him moannet om it honorarium seit de skieppehoeder ek Bee ...

Wy sjogge dat dizze stoarje winliken út twa helten bistiet: yn de earste wit de advokaet de keapman to forrifeljen, yn de twadde wurdt er, nei earst de skeper holpen en sa de keapman foar de twadde kear in loech ôfsjoen to hawwen, sels forrifele. Allinne dat twadde motyf hat Van der Veen yn syn stikje forfryske.

Maître Pathelin, dat troch de faklju ienriedich hâlden wurdt foar it hichtepunt fan de Frânske dramatyk foar Molière, hat yn Frankryk en ek dêrbûten tige populair west. De earste printing datearret út 1485, mar letter is de klucht, dy't hwat earder skreaun wêze moat, forskate kearen wer printe : 20 kear yn de 16e, twa kear yn de 17e en twa kear yn de 18e ieu, fornijt ús de Histoire de la Littérature Française fan J. Bédier en P. Hazard (Librairie Larousse, Parys 1923). En sels yn de 19e ieu is de nocht oan dy „satire op de advokatestân" (?) net útstoarn. Yn 1883 kaem der byg. yn Dútsklân in biwurking fan de

Maître Pathelin út, to witten fan de hân fan Albrecht von Wickenburg, in Eastenryksk ealman en literator, dy't gâns en goed wurk út frjemde talen yn it Dútsk oerbrocht hat. It soe hast yn 'e reden lizze om to mienen dat der forbân is tusken dy Dútske biwurking en Van der Veen syn anekdoate út 1884, as dy net sept. 1882 datearre wie en gjin foargonger hie yn de foardracht fan 23 febrewaris 1881. Hawar, der bin genôch wegen en skeakels mûglik. Der is bygelyks ek in biwurking, in Frânsken ien, fan E. Fournier út 1872 en hwerom soe Van der Veen de stof net helje kinnen hawwe út ien of oare literatuerskiednis of krante- of tydskriftartikel? Yn Westfalen - de skriuwer makket fan de helt in Feling - is it forhael op it minst al sûnt 1697 thús. Yn dat jier kaem nammentlik to Münster in Jesuïtespul út, de Dimissio D. Dominorum Meta/physicorum/sub admodum quondam, nunc vero non ultra,/ Reverendo Patre Rempen Societatis Jesu, hic/Monasterii in urbe Professore, in favorem Dis- / cipulorum suorum composita, et exhibita / Anno 1697. It stik moat gâns kwaliteiten hawwe, mar is hjirre allinne fan bilang foar ús om it Maistre Pathelin motyf, dat der yn foarkomt en dat yn in sjongspulscène forarbeide is. Motyfhistoarysk moat de versy yn de Dimissio net direkt fan de âlde Frânske klucht komme, mar fan it spul Henno, dat de forneamde Dútske humanist Reuchlin yn 1497 troch syn learlingen spylje liet en dat gearhingje soe mei in Italjaenske farce en nei wierskyn ek mei de Maistre Pathelin, hoewol't soks net string to biwizen is ¹). Foar de Italjaensk-Dútske oerlevering sprekt, seit Aloysia Rettler, "die Verschiedenartigkeit des idiosynkratischen Lautes des Angeklagten: das für den Schäfer in der französischen Farce charakteristische "bee-bee", das schon bei Reuchlin sich als ble ble vorfindet, erscheint hier (to sizzen yn de Dimissio) als ein unbestimmtes pimperlimpimp ble ble". Sa't de lêzer sjoen hat seit ek Hans Michel blê blê.

De Maistre Pathelin is oant yn ús tiden ta yn Frankryk spile. E. Fournier, al boppe neamd, R. Allard, G. Cohen leveren moderne biwurkingen. De bêste moderne edysje fan it stik is dy fan R.T. Holbrook, dy't yn 1937 yn de rige *Classiques français du Moyen âge* (no. 35) yn twadde printinge útkaem.

Boppe haw ik sein, dat it Pathelin-motyf „op syn minst“ al út de 15de ieu datearret. It is nammentlik mûglik, dat de stof al âlder is. Fr. Rauhut (forl. syn artikel *Fragen und Ergebnisse der „Pathelin“-Forschung* yn *Germanisch-Romanische Monatsschrift* XIX, 1931, s. 394) seit fan datoangeande: „... es ist nicht unmöglich, dasz das Motiv des Angeklagten, der sich vor Gericht verrückt stellt und nur „bee“ oder etwas Ähnliches sagt und dann seinen Ratgeber mit derselben Antwort bezahlt, alter ist als der Pathelin“. Hy hellet yn dat stik de Amerikaen Thomas Edward Oliver oan, dy't yn *Some Analogues of Maistre Pierre Pathelin* (*Journal of American Folk-lore*, 22, 1909) ûnderstelt „... that the original tale is of Eastern origin, or that it is at least a common heritage of the Indo-Germanic peoples, as is the case with so much of folk-lore“. Is dy miening krekt, dan hawwe wy dus mei in oerâld motyf to rêdden, dat by ús pas och sa let koart yn 'e skriftekennisse nei foaren komt en dat blykber troch Wadman nijsgjirrigernôch net as it forneamde Pathelinmotyf werkend is, doe't er syn dissertaesje skreau.

G. N. Visser.

1 Forl. A. Rettler, *Niederdeutsche Literatur im Zeitalter des Barock*, Münster 1949.